

Özgön'den Konya'ya Uzanan Göç: Tacigöl Özgen Küntüz'un Kimlik ve Anavatana Dair Aidiyet Duygusunu İfade Etme Biçimi

Aikanysh ESHNAZAROVA

Ankara Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Beşerî ve İktisadi Coğrafya Programı

aykanka.eshnazarova@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2558-9670

Dr. Öğr. Üyesi Beishenbek TOKTOGULOV

Kastamonu Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

btoktogulov@kastamonu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5216-6676

Özet

Zorla göç etmenin travması nedeniyle diasporik deneyimine sahip olan birinci nesil diasporik göçmenler anavatana karşı güçlü aidiyet duygusu taşımaktadırlar. Hatta bu aidiyet duygusunun canlılığını hiç kaybetmeden sonraki nesillere aktarabilmektedirler. Bununla birlikte anavatana dair aidiyet duygusu sonraki nesillerin kimlik oluşumunu etkileyen önemli bir etmendir. Bu çalışma diasporik göçmen olan Özgen ailesinin Türkiye doğumlu ikinci kuşak üyesi ressam Tacigöl Özgen Küntüz'un köken bölgeye dair aidiyet duygusunu, kimlik oluşum sürecini ve bunları ifade etme biçimini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, ressamın yaratmış olduğu eserleri kimlik ve aidiyet ilişkisi açısından ele alacaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Diasporik Göçmen, Kimlik, Aidiyet

Migration from Özgön to Konya: Tacigül Özgen Küntüz's Way of Expressing her Identity and Belonging to The Motherland

Abstract

First generation diasporic immigrants, who have diasporic experience due to the trauma of forced migration, have a strong sense of belonging to the homeland. Even, they can transfer this sense of belonging to the next generations without losing its liveliness. In addition, the sense of belonging to the homeland is an important factor affecting the identity formation of the next generations. This study aims to investigate the second-generation member of the diasporic immigrant Özgen family, the painter Tacigül Özgen Küntüz's sense of belonging to the region of origin, her identity formation process and the way she expresses them. The study will deal with the works created by the painter in terms of identity and belonging.

Keywords: Migration, Diasporic Migrant, Identity, Belonging

1. Giriş

“Ekmeğin, suyun bittiği yerde göç başlar” ifadesi göç etme durumunu açıklarken, tarih öncesi çağlardan günümüze uzanan süreçte yaşanan göçlerin tamamı sadece fizyolojik ihtiyaçlardan kaynaklanmadığı kesindir. Bilindiği üzere küresel bir sorun özelliğini taşıyan göçler toplumsal, ekonomik, siyasi, tarihi ve kültürel sebeplerle meydana gelmektedir. Sovyet rejimi kurulduktan sonra bağımsızlıkları için mücadele eden Kırgızlar şiddetli askeri baskılara karşı dayanamayacaklarını anlayınca anavatanlarından göç etmek zorunda kalmışlardır.

Sovyet yönetiminin kurulmasıyla Kırgızlar kendi topraklarındaki etkin gücün tehdit edici rolü nedeniyle özgürlüklerini kaybetmekle karşı karşıya kalmışlardır. Buldukları yeni ortamı, zihniyetlerine, geleneklerine ve inançlarına uygun görmemişlerdir. Bu nedenle yerli halk yeni düzene–karşı milli bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır. Bu mücadele literatürde *Basmacı¹ Hareketi* olarak bilinmektedir. Basmacı Hareketi, Kırgız tarihinde yaşanan en travmatik olay olarak kabul edilen *1916 Uluu Ürkün*'deki Çarlık Rusya yönetimine karşı yapılan büyük isyanın

---

¹ Basmacı terimi Sovyet literatüründe “baskın yapan- haydut” “çeteci” manasında tanımlanmaktadır. Bu tanımlama ile Basmacı Hareketinin mahiyetini olumsuzlaştırarak yerel halkın harekete destek verme eğilimini azaltmak ve dış dünyaya karşı hareketin etkisini azımsayarak basit bir haydutluk hareketi olarak gösterilmesi amaçlanmıştır. Ancak Basmacı kelimesi halk tarafından “İstiklal savaşçısı”, “Mühacit” anlamında kullanılmıştır.

devamı olarak kabul edilmektedir (Altımışova, 2017: 92; Çorotegin, Moldokasymov, 2000: 108; Moldokasymov, 1998: 30-40).

Bu nedenle Basmacı hareketinin arka planını oluşturan 1916 Uлуу Ürkün olayına değinmek gerekmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Çarlık yönetimi Kırgız topraklarındaki hakimiyetini sağlamak için askeri baskının yanı sıra sömürgeleştirme politikası da yürütmüştür. Sömürgeleştirme politikasına bağlı olarak Kırgız topraklarına yerleştirilen Rus göçmen sayısı her geçen yıl artarken, 1916 yılına gelindiğinde yerleştirilen Rus göçmenleri ülkenin ekilebilen verimli topraklarının %58,6'sına sahip olmuştur. 1916 yılına kadarki süreç içerisinde Kırgızlar, farklı zamanlarda değişik yollarla Çarlık Rusya yönetiminden memnun olmadıklarını ve tepkilerini defalarca göstermişlerdir. 1916 yılında topraklarının, sularının ve meralarının büyük çoğunu kaybeden Kırgız halkı, Çarlık Rus yönetiminin acımasızca eziyetlerine, Rus işgalcilerinin sömürgeci politikalarına ve Birinci Dünya Savaşının neden olduğu zor koşullara karşı topluca ayaklanmıştır. Bu isyan Çarlık ordusu tarafından şiddetli karşılık bulmuştur. Böylece, Kırgız tarihindeki en trajik olay olarak adlandırılan “1916 Uлуу Ürkün” katliamı yaşanmıştır (Dıykanbaeva, 2014: 116-117; Kazybaev, 1996; Soltonoev, 1993).

Kasım 1917'de Hokand şehrinde olağanüstü IV. Müslümanlar Kongresi düzenlenmiş ve ardından Türkistan Özerk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Ancak çok vakit geçmeden Şubat 1918'de Türkistan Özerk Cumhuriyeti'nin Sovyet ordusu tarafından ortadan kaldırılması, Türkistan halkını basmacı milli-bağımsızlık mücadelesine sürüklemiştir (Altımışova, 2017: 92). Mücadele kısa sürede Fergana bölgesinin her tarafına yayılmıştır. Fergana vadisinin doğusunda yer alan güney Kırgızistan basmacı hareketinin üç ana merkezlerinden biriydi. Güney Kırgızistan'daki basmacı hareketi Muhammed Bek, Canıbek Kadı, Parpi, Ergaş, Rahmankul, Muhiddin Bek, Madaminbek, Mahkam Hoca, Aman Pehlivan, Kalkhoca gibi liderlerin önderliğinde devam etmiştir (Altımışova, 2017: 96; Donuk, 1992: 108).

1918-1935 yıllarını kapsayan basmacı milli bağımsızlık mücadelesi Sovyet yönetimini en çok uğraştıran sorunlardan biri olmuştur (Yeşilot, Özdemir, 2021: 280). Basmacı hareketi, Sovyetler açısından endişe arz ettiğinden 1919'dan itibaren tüm Fergana vadisi bölgesinde savaş hali ilan edilmiştir. 1930'larda önemli basmacı grupları Kızıl Ordu tarafından yok edilmiştir. Böylece yeterli donanım ve siyasi bütünlüğe sahip olmayan basmacı grupları düzenli bir ordu karşısında başarı elde edememiştir (Altımışova, 2017: 94). Geride kalan basmacılar, sonraki yıllarda da

bağımsızlık için mücadelelerine devam etseler de Sovyet ordusu karşısında başarısız olacaklarını anlayınca Afganistan, Tacikistan, İran, Pakistan ve Çin'in çeşitli bölgelerine dağılmışlardır (Altımuşova, 2017: 109; Yeşilot, Özdemir, 2021: 289). Birkaç sene içerisinde bir kısım Kırgızlar geri dönüş yapmış olsalar da bir kısım Kırgızlar dağıldıkları bölgelerden anavatana topluca geri dönüş yapma arzularından vazgeçemeyerek uygun vakti beklemeye devam etmişlerdir. Ancak, Sovyet hakimiyeti altında varlığını sürdürmeye devam eden anavatanlarına geri dönüş yapamamışlardır.

Doğdukları topraklardan farklı bölgelere dağılan Kırgızların bir kısmı Pakistan'da yaşamaktaydılar (Özgen Küntüz, 2017: 345). 1953'te imzalanan "Serbest Göç Anlaşması" çerçevesinde, etnik veya kültürel olarak Türk olan veya Türklüğü benimseyen insanlara "serbest göçmen" vizesi çıkartılmıştır (Tekin, 2018: 258). Bu vize çerçevesinde 1953 yılında Pakistan'da yaşamakta olan Kırgızlar Türkiye'ye göç etmişlerdir. Böylece Türkiye'ye ilk Kırgız göçü gerçekleşmiştir (Özgen Küntüz, 2017: 345). Kırgızların Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmelerindeki en büyük faktör din, dil ve soy birlikteliği olmuştur (Baran, 2014: 44; Subanova, 2013: 54). 1953'de Türkiye'ye göç eden Kırgızlar, Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinin Akın köyüne 12 aile, Konya'ya bağlı Cihanbeyli'ye 4 aile ve daha az sayıda olmak üzere Ankara ve Adana'ya yerleşmişlerdir (Aydın, 2012: 212). Konya Cihanbeyli'ye yerleşen Kırgız ailelerden biri güney Kırgızistan'da milli bağımsızlık mücadelesine önderlik yapan Korbaşı Parpi Özgen'in ailesiydi. 1916 Uluu Ürkün ve basmacı hareketlerinin liderlerinden olan Korbaşı Parpi Özgen'in ailesi tüm zorlukların sonunda 1954'te Türkiye'ye yerleşmesiyle uzun süren göç hikayesi de burada son bulmuştur.

1954 yılında Türkiye'ye yerleşen Özgen ailesi dahil anavatan dışında farklı bölgelere dağılan diğer Kırgız göçmenlerinin ortak diasporik kimlik oluşumunun temel ögesini 1916 Uluu Ürkün olayı ve Basmacı hareketi oluşturmaktadır. Kırgızların diasporik deneyimi Çarlık yönetiminin sömürgeleştirme politikalarına karşı yerli halkın isyan ve ayaklanmasının acımasızca bastırılması sonucunda yaşanan 1916 Uluu Ürkün olayı ve bu isyanın devamı olarak görülen milli bağımsızlık mücadelesi diğer bir ifadeyle Basmacı hareketinin sonlanmasıyla doğdukları topraklardan zorunlu olarak başka bölgelere dağılması ile başlamıştır.

Tarihe baktığımızda uzun yıllardır sadece Yahudilerin ve Ermenilerin dünyadaki dağılımını tanımlamak amaçlı kullanılan diaspora terimi artık günümüzde sürgün topluluğu, yurt dışı

topluluğu, göçmen, vatansız, mülteci gibi terimleri kapsayan ve göçle ilgili olmasa da bir halkın her türlü dağılımına uygulanmaktadır (Özgür, 2018: 10; Yıldız, 2013: 290). Günümüzde göç hareketliliğinin artmasıyla göçmenlerin göç ettikleri yerlerde oluşturdukları kimliklerin anavatanla ilişkilendirilerek açıklanmaya ve anlaşılmaya çalışılmasından dolayı diaspora kavramı akademik çalışmalarda sık kullanılır hale gelmiştir. Bu nedenle geniş bir kullanıma sahip olan diaspora teriminin tanımına değinmek yararlı olacaktır. Diaspora sözlük anlamı itibariyle: “herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer; herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu” demektir (TDK, 2021). Uluslararası Göç Örgütü diasporayı, “kimliği ve aidiyet duyguları göç deneyimleri ve geçmişleri tarafından şekillendirilen göçmenler veya göçmenlerin torunları” olarak tanımlamaktadır (IOM, 2020). Safran, klasik diasporayı tanımlamak için aşağıdaki özellikleri kullanmaktadır: “Kendileri veya ataları orijinal merkezden iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılma; asıl anavatanla ilgili ortak mitoloji; ev sahibi toplum tarafından tam olarak kabul edilmediklerine ve belki de tamamen kabul edilmeyeceklerine inanırlar ve bu nedenle yabancılaşma; atalarının anavatanları onların gerçek ve ideal evleridir, koşullar uygun olduğunda geri dönecekleri (dönmeleri gereken) yer olarak görüyorlar; toplu olarak anavatanlarının bakımı, güvenliği, restorasyonu ve refahı için kendilerini adamaları gerektiğine inanırlar; kişisel veya dolaylı olarak öyle ya da böyle asıl anavatanla ilişki kurmaya devam ederler” (Safran, 1991: 83-84). Cohen (1996: 515), Safran'ın diasporayla ilgili görüşlerine değişiklikler ekleyerek ve diasporanın temel özelliklerini şu şekilde sıralar: “asıl anavatanından çoğunlukla travmatik olarak iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılma; anavatan hakkında (konumu, tarihi ve başarıları dahil) kolektif hafıza ve mit; atalardan kalma anavatanın idealleştirilmesi ve onun bakımı, restorasyonu, güvenliği, refahı ve hatta yeniden yaratılması için kolektif bir taahhüt; topluca onaylanan bir geri dönüş hareketinin gelişmesi; uzun bir süre boyunca sürdürülen ve farklılık duygusuna, ortak bir tarihe ve kadere olan inanca dayanan güçlü bir etnik grup bilinci; en azından kabul eksikliği veya grubun başına bir felaket gelme olasılığını öne sürerek ev sahibi toplumlarla sorunlu bir ilişki; diğer yerleşim ülkelerdeki ortak etnik grup üyeleriyle empati ve dayanışma duygusu; ev sahibi ülkelerdeki çoğulculukla toleranslı yaşam.” Zorla dağılmanın travması nedeniyle diasporik deneyimine sahip olan bireyler kayıp bir vatan ve kültürel kimliğin kolektif bir hafızasına odaklanma eğilimindedir (Chiang, 2010: 36). Bu anlamda diasporik göçmenler bilinçli olarak bir etnik milliyetçi grubun parçasıdır ve bu bilinç insanları birbirine sıkıca bağlamaktadır (Yavuz, 2017: 170). Bu yüzden diasporik göçmen olmak, kimliği ve aidiyeti

tek bir yere ve topluma sabitlenmiş bir topluluğun üyesi olmak anlamına gelmektedir (Özgür, 2018: 10).

Kimlikler bireylerin kim oldukları hakkında kavramsallaştırmadır. Diğer bir ifadeyle, insanların kendilerini kavrama ve başkaları tarafından nitelendirilme yoludur (Vertovec, 2001: 573). Kimlik algısı, insanların ortak değerler, inançlar veya pratiklerle belli bir topluluğa aidiyeti gösteren sosyal etkileşimler üzerinde kurulmuştur. Bireylere kendilerini tanımlaması istendiğinde; anne, çocuk, eş, arkadaşlar olarak bir ulusun, etnik grubun veya bir topluluğun üyesi gibi insanlarla ve ülke, şehir, mahalle gibi farklı ölçeklerdeki mekânsal birimlerle, yerlerle ilişkilendirerek kendilerini tanımlamaktadır (SIRC, 2007: 7). Öte yandan, aynı kişi kendisini ne olmadığı ile tanımlayabilir. Örneğin, ben Budist değilim, beyaz değilim, kadın değilim diyebilir (Çağırkan, 2017: 8). Dolayısıyla, kimlik, “Ben kimim?”, “Biz kimiz?” veya “Siz kimsiniz?” şeklindeki basit gibi görünen soruların yanıtlarına yüklenen anlamlarla ilişkilidir. Bu bağlamda ister ulusal ister etnik köken, isterse meslekle ilgili olsun, belirli bir gruba bağlı olarak kendini tanımlamakla sosyal bir kimlik edinme insanların gösterdikleri doğal bir eğilimdir (Özgür, 2018: 19).

Aidiyet ve yere bağlılık, bireyin kimlik oluşumu ve kimliğinin tanımlanmasında çok önemli bir role sahiptir (Güleç Çolak, 2017: 21). Genel anlamda kişinin kim olduğu, kimlerden olduğu, nereli olduğu vb. tanımlamalar aidiyet kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Bireyin kendini tanımlaması, bağlılıkları ve duyguları her aidiyet duygusu için temeldir. Bu anlamda, aidiyet duygusal bağlılıktan daha fazlasını içerir (Peter, et al., 2015: 95).

Aidiyet, bireyin kendini konumlaması ve kendini bir yere bir mekana ait hissetmesi ile gerçekleşen bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır (Güleç Solak, 2017: 21). Maslow, aidiyet duygusuna ve yaşam boyunca sosyal kabul görmeye önemli bir değer atfetmiştir. Aidiyet konusunda aile, arkadaş, meslektaş, din veya başka bir şey olsun, insanlar ait olma ve kendilerinden daha büyük bir şeyin önemli bir parçası olma arzusu taşırlar (Peter, et al., 2015: 95). Fenster (2005) ve Davis (2006), aidiyet kavramını çözümlerken en önemli boyutunun insanın kendini nereye ait hissettiği ve bir yere karşı duyulan bağlılık olduğunu belirtmektedir (akt. Uysal 2015: 62). Dolayısıyla, bir insanın “nerelisin veya kendini nereye ait hissediyorsun?” sorusuna verdiği yanıt aidiyet kavramının içeriğini doldurur. “Neresi”, “Nereli” ve “Nereye” gibi soruların yanıtı fiziksel bir yere işaret ederken bu bize aidiyet ile mekân arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Böylece aidiyetin, mekânsal boyutu olan bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bir yere bağlılık, bireylerin mekâna yönelik yaşadıkları duygusal bağı ifade etmektedir (Turut, Özgür, 2018: 158-159). İnsanlar hangi ülkede yaşadıklarını, hangi şehir veya kasabadan geldiklerini veya bir “ülke” mi yoksa bir “şehir insanı” mı olduklarını açıklayarak kendilerine atıfta bulunurlar (Hauge, 2007: 2). Dolayısıyla mekânın/yerin ayırt edici ve zaman içindeki süreklilik özelliği bir insanın kendisini diğer insanlardan ayırmak için araç anlamına gelmektedir. Bu noktada Kaya (2007: 22), “mekân, kimlik inşasının hem ortamı hem aracı hem de dinamik etkeni” olduğunu söylemektedir. Bu nedenle, kimlik ile mekân/yer birbirinden ayrı düşünülemez kavramlardır (Özgür, 2018: 20).

Diasporik topluluklar hafızalarında tarihsel anılar, mitler ve deneyimler taşımaktadır. Toplumsal hafızadaki bu bilgiler sosyal ve kültürel kanallarla sonraki nesillere aktarılmaktadır. Ayrıca bu hafıza o topluluğun kimliğinin temel taşlarından biridir.

Diasporik göçmenlerin anavatana dair aidiyet duygusunun ve aile ve topluluk bağlarının çok güçlü olması diaspora kimliğinin pekiştirilebilmesini sağlamakta ve bu nedenle sonraki nesillere kimlik aktarımı sürdürülebilmede hatta kimlik olgusu güçlenebilmektedir (Çoban Öztürk, 2015: 143). Diasporik göçmenlerde kimlik aktarımı aile, okul, dini kurumlar, resmi kurum ve kuruluşlar, medya kuruluşları veya sivil toplum örgütleri gibi çeşitli araçlarla gerçekleşmektedir. Kimlik aktarımı noktasında hangi aracın etkili olacağı bireyin sosyal statüsüne ve karakterine bağlı olarak değişebilmektedir. Ancak, kesin olan şey diasporik kimliğin bir sonraki nesillere aktarıldığı gerçeğidir (Çoban Öztürk, 2015: 157).

Coğrafyadaki göç çalışması çok sayıda biçim alır ve çeşitli yönlerde ilerler. Göçün karmaşıklığı ve çağdaş dünyadaki değişen biçimi, çalışmasında böyle bir heterojenliği gerektirmektedir (Castles, Miller 2003). Öne çıkan araştırma türleri arasında göçün nicelleştirilmesi, göç modellemesi, göçmenlerin sınıflandırılması, göçmenlerin yerleşim düzeni, etnik yerleşim yoğunluğu ve göçmen dövizleri yer almaktadır. Bu makale göç, kimlik ve aidiyet arasındaki ilişki ve onun sanatsal yansımasına odaklanan belirli bir araştırma dizisinde yer alacaktır.

Bu çalışma diasporik göçmen olan Özgen ailesinin Türkiye doğumlu ikinci kuşak üyesi Tacigül Özgen Küntüz'un anavatana dair aidiyet duygusunu, kimlik oluşum sürecini ve bunları ifade etme biçimini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, diasporik göçmen çocuğu olan ressamın yaratmış olduğu eserleri kimlik ve aidiyet ilişkisi açısından ele alacaktır. Benimsenen yaklaşımlardan birisi travmatik nedenlerle köken bölgeden farklı bölgelere dağılma sonucunda ortaya çıkan diaspora,

aidiyet, kimlik olgusu ve bunlara ait özelliklerin ressamın eserlerinde takip edilmesidir. Başka topraklarda doğmuş bir insanın anavatana dair aidiyet duygusu, kimlik inşası ve kimliğin sanata aktarılması çalışmanın araştırma problemini oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda Tacigül Özgen Küntüz eserlerinde ne anlatmak istediğini ve anlattıklarının ne anlama geldiğini açıklayarak onun kimlik ve aidiyet duygusunu açıklamak amaçlanmaktadır.

Basmacı Hareketi sonrasında gerçekleşen zorunlu göç hareketleri ve anavatan dışındaki bölgelere dağılma konusunu ele alan az sayıda akademik çalışma bulunurken, bu zorunlu göçe katılan Kırgızların sonraki nesil üyelerinde kimlik oluşum süreci ve aidiyet duygusu ile ilgili yapılmış çalışmaların olmaması bu çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Bu anlamda bu çalışmanın literatüre önemli katkı sağlayacağı beklenmektedir. Ayrıca, milli bağımsızlık mücadelesi veren Basmacı Hareketi'nin sonlanmasıyla anavatan dışındaki farklı bölgelere dağılan Kırgızların ikinci ve üçüncü kuşak üyelerinin kimlikleri ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için örnek bir çalışma olacağı beklenmektedir.

2. Yöntem

Çalışma, 1954'te Türkiye'ye yerleşen Kırgız diasporik göçmen ailenin ikinci kuşak üyesi olan ressam Tacigül Özgen Küntüz'un anavatana duyduğu aidiyet duygusunu ve anavatanla kurduğu bağı, kimlik inşa sürecini ve bütün bunları sanatsal ifade yoluyla görselleştirdiği eserlerini incelemiştir. İkinci nesil diasporik göçmen çocuğunun kimlik inşa sürecini, anavatana dair aidiyet duygusunu ve bunun sanatsal yansımaları incelemeyi hedefleyen çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve vaka incelemesi yapılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yönteminin veri toplama araçlarından biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme İstanbul'da kendi resim atölyesinde çalışmalarına devam eden ressam Tacigül Özgen Küntüz'le yürütülmüştür. Görüşme 2020 yılının Nisan ayında online ortamda yapılmış ve yaklaşık iki saat sürmüştür. Görüşmede Tacigül Özgen Küntüz'un eserleri ve eserlerinin anlamını, anavatana dair aidiyet duygusunu, kimlik oluşum sürecini, kimlik oluşturan unsurları anlamaya yönelik sorulardan oluşan bir soru yönergesi kullanılmıştır. Ayrıca bu sorularla derinden ilişkisi olan birinci nesil göçmen büyüklerinin göç etme nedenleri, göç süreci ve yerleştikleri ülkede karşılaştıkları sorunlarla ilgili ek sorular da kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme Tacigül Özgen

Küntüz'un izni ile kayıt edilmiş ve analiz edilmiştir. Aşağıda sanatçı ile yapılan görüşmeye dayanarak bulgular beş alt başlıkta irdelenecektir.

3. Bulgular

3.1. Göç Süreci: “doğduğu bölgeden son çıkışı olmuş”

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, geçmişten günümüze çeşitli nedenlerle, bireysel veya topluca bir yerden başka bir yere geçici veya sürekli olmak üzere gerçekleştirilmektedir. Türkiye'ye yerleşen Kırgızların göç hareketi maruz kaldıkları siyasi nedenlerden dolayı ilk kez 1916 yılında başlamıştır. Sovyet Birliğinin kurulmasının ardından yeni düzene karşı Basmacı hareketinin başarısız olması basmacı grupların zorunlu göçüne neden olmuştur. Çeşitli bölgelere göç eden basmacılardan biri olan korbaşı Parpi Özgen 24 kişilik ailesiyle 1954'de Pakistan'dan Türkiye'ye göç ederek Konya'ya yerleşmiştir. Çalışmanın konusu olan Özgen ailesinin ikinci nesil üyesi Tacigül Özgen Küntüz'un köken bölgeye dair aidiyet duygusunun ve kimlik oluşum sürecinin arka planını bu zorunlu göç hareketi oluşturmaktadır. Onun kimlik oluşum sürecinin ve aidiyet duygusunun daha iyi anlaşılabilmesi için birinci kuşak Özgen ailesinin göç sürecine değinmek gerekmektedir.

Görüşmede Tacigül Özgen Küntüz'a dedesinin ve babasının göç etme nedeni, göç süreci ile ilgili sorular sorulmuştur. Ressam dedesinin Basmacı hareketine katılma nedenini, milli bağımsızlık mücadelesindeki süreci, göç etme nedeni ve göç sürecinde yaşananlar hakkında bilgileri aktarırken *Türkistan'dan Türkiye'ye: Hatıralar* adlı kitaptan yararlanmaktadır. Bu kitap babası Tahir Özgen tarafından dedesi Parpi Özgen'in anlattıklarıyla onun hatıralarının yazıldığı kitaptır.

Özgen Küntüz dedesi ve babasının göç hikayesinin Basmacı hareketine dayandığını belirtmektedir. Dedesinin göç hikayesinin başlamasına giden süreci ve göç öncesi anavatandaki duruma değinmektedir. Tacigül Özgen Küntüz dedesinin anavatanda Sovyet yönetimine karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinden bahsederek, gelişen olayları şöyle dile getirmektedir:²

---

² Görüşmede Tacigül Özgen Küntüz dedesinin anavatana için verdiği milli bağımsızlık mücadelesi, sonuçları, göç etme nedeni, göç sürecinde yaşananlar ve 1954 yılında Türkiye'ye yerleşme süreci ile ilgili bilgileri aktarırken dedesi Hacı Parpi Özgen'in anlattıklarıyla onun hatıralarının yazıldığı *Türkistan'dan Türkiye'ye: Hatıralar* adlı kitaptan yararlanmaktadır. Bu kitabı babası Tahir Özgen tarafından 1960'larda yazılmıştır.

Bir gün dedemi büyüten Meti binbaşı onu yanına çağırarak I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla değişen dünyayı ve Kırgızların durumunu anlatmış. Kendi gelecekleri adına mücadele etmezlerse Kırgız halkının elden gideceğini söylemiş. Bir süre sonra da Ruslar tarafından baskınlar başlamış. Yerlerini, yurtlarını, özgürlüklerini, dinlerini kaybetmeme amacı ile her şeyi göze almışlar. Dedem ve dava arkadaşları için mücadele bu şekilde başlamış.

Bağımsızlık mücadelesi ve ayaklanma düzenli haberleşme, merkezi kumandanlık olmaksızın Kırgızistan'ın her bölgesinde dağınık bir şekilde devam etmiştir. 1930'ların sonlarına doğru Kırgızlar donanımlı Rus ordusu ile girdikleri çatışmalarda büyük kayıpların ardından çekilmeye başlamışlardır (Donuk, 1992: 108). Bunun yanı sıra, Kırgızlar kendi içlerinde parçalanmaya başlamışlardır. Ayaklananlar arasında Rus askerleri ile iş birliği yaparak, kendi çıkarları için ihanet edenler de olmuştur. Tacigül Özgen Kuntuz dedesinin “*Kendi insanımız Ruslar ile birlikte peşimizi bırakmıyor, sanki bizim kökümüzü kurutunca Rusların kendilerine hayır okuyacaklarını sanıyorlardı*” cümlesini ve dedesinin silah arkadaşı olan Edi komutanın “*Tuğganın düşman bolso/oğmatındın ketkeni/acalındın cetkeni*” (“kardeşin düşman olursa/kısmetin gitmiş olur/ecelin gelmiş olur) sözlerini aktararak halk arasında ayaklanma sırasında yaşananları şöyle dile getirmektedir:

Yıllar süren iç savaş, mücadele bazen başarılı bazen başarısız olmuş. Bir süre sonra onlar her ne kadar saldırılara karşı uyanık davranmaya çalışmışlarsa da yavaş yavaş silah ve cephane sıkıntısı çekmeye başlamışlar. Ruslar tarafından yakalanıp hapsedilen büyük tüccar ve iş adamları, serbest bırakılmaları karşılığında dedem gibi mücahitlere karşı menfi propagandaya başlamışlar. Halkın kendi içinden çıkardığı vatanperver mücahitleri kötüleyerek “basmacı”³ diye vasıflandırmış ve onlarla çatışmaya başlamışlar. Ellerindeki mücahitleri birbirlerine teslim etmeleri, kardeşin kardeşe, akrabanın akrabaya, arkadaşın arkadaşına ihanetleri ile devam etmiş.

Sovyet ordusuna karşı verilen bağımsızlık mücadelesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kızıl Ordunun şiddetli baskılarına karşı dayanamayacaklarını anlayan basmacılar canlarını ve ailelerini kurtarmak için vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Yakalanıp cezalandırılmaktan ve sürgün edilmekten kaçan basmacı ve yakınları Tacikistan, Çin, Afganistan'a defalarca göç

---

³ Sovyet yönetimi bağımsızlık mücadelesi veren insanlara “baskın yapan- haydut” “çeteci” manasında basmacı kelimesini kullanmış ve “halk düşmanı” olarak göstererek yerel halkın destek vermesini engellemeyi amaçlamışlardır.

etmişlerdir (Altımuşova, 2015: 6-7). Tacigül Özgen Küntüz dedesinin anavatanından ayrılmasını şu şekilde dile getirmektedir:

Bu arada yavaş yavaş Türkistan'ın batısından Doğu Türkistan'a göç başlamış. Dedem mücadelesine Doğu Türkistan'da devam etmek için yanına birkaç adamını alarak piyade olarak yola çıkmış. Bu, doğduğu bölgeden son çıkışı olmuş.

Aradan bir iki yıl geçtikten sonra Kırgızlar arasında Kırgızistan'a dönüş yapanlar olmuş ancak dönüş yapan Kırgızlar idam edilirken, dönenleri teslim edenler, ifşa edenler, ihanet edenlerin ardı arkası kesilmemiştir. Böylece halk birbirine düşürülmüştür. Bu durumdan haberdar olan göçmen Kırgızlar dağıldıkları bölgelerde yaşamaya devam etmişlerdir (Toprak, 2019: 158). Parpi Özgen doğduğu bölgeden çıktıktan sonra birçok yer değiştirmiştir. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra geri dönüş yapmak istemiş ancak, geri dönmesi güvenli olmayacağından bulunduğu bölgelerde yaşamaya devam etmiştir. Her gittiği yerde yeni meslekler edinmiş ve oraların yerel dillerini öğrenmiştir. Ama Kırgız kimliklerinden ve anavatana geri dönüş arzularından hiç vazgeçmemiştir.

Dedemler önce Karaterek sonra da Kaşkar'a⁴ varmışlar. Birkaç yıl sonra 1932'de tekrar geriye dönmek istemişse de dostları bırakmamış. Yanına çocuklarını da alarak Abat denilen yere yerleşmiş. Orada 7 yıl kaldıktan sonra Dungan bölgesi olan Kargalık'a gitmiş, ardından Hindistan'a doğru ailece yola çıkmışlar. Uygarlığın birkaç yüzyıl geride kalmış olduğu İreskem denilen bölgede kışı geçirmişler. Dedem kışı orada geçirdikten sonra yanına erzak temin edip tekrar yola koyulmuş. Tibet'e⁵ ardından Lahor'a varmışlar. Birkaç ay içinde Karaçi'ye⁶ ulaşmış, savaşımlardan kaçarak Pakistan'a sığınan binlerce mülteci gibi buraya yerleşmişler. Tabi buralar kendi vatanı değil... Dilleri, adetleri çok farklı, çocukları ve kendisi Urduca öğreniyor, yeni meslekler ediniyor ancak bir yandan da Kırgız olduklarını unutmadan bir gün doğdukları ülkeye dönme umudundan vazgeçmiyorlarmış. Ruslar Kırgızistan'dan gitseler, Oş, Özgen bölgesinden çıksalar tekrar geri döneriz diye 17 yıl daha beklemeye başlıyorlar.

Tacigül Özgen Küntüz'un anlattıklarından dedesinin anavatanı sömürgeci gücün elinden kurtarmak için verdiği savaş, milli bağımsızlık mücadelesi, Kızıl Ordu tarafından yapılan baskı ve travma sonucu zorla anavatandan göç etme zorunluluğu ve tekrar anavatana geri dönüş arzusu öne

⁴ Kaşkar Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesindeki bir şehir.

⁵ Tibet Çin'deki özerk bir bölge.

⁶ Lahor ve Karaçi Pakistan'ın şehirleridir.

çıkmaktadır. Bu durum Safran'ın ve Cohen'in klasik diasporayı tanımlamak için kullandıkları özelliklerle eşleşmektedir.

Travmatik nedenlerle göç eden Tacigül Özgen Küntüz'un dedesi göç ettiği yeni yerleri yeni ortamları hiçbir şekilde kendi inanç, gelenek ve zihniyetine uygun görmemiştir. Kendisini göç ettiği bölgenin bir parçası olarak kabul etmediğinden her zaman anavatanına dönmeyi arzulamıştır. Sürdürülen farklılık duygusu, ortak bir tarih ve kadere olan inanç ve güçlü bir etnik grup bilinciyle onaylanan geri dönüş hareketinin canlı tutulmasını sağlamıştır. Bu nedenle aradan onlarca yıl geçmesine rağmen geri dönüş yapabilecekleri uygun zamanı beklemiştir. Ancak Orta Asya bölgesinin Sovyet himayesi altında kalmaya devam etmesinden dolayı anavatanına geri dönüş yapamamıştır.

Kırgız tarihinde yaşanan 1916 Uluu Ürkün trajedisi sonrasında Sovyet rejimine karşı yürütülen milli bağımsızlık mücadelesi Kırgız diasporası için ortak bir güç niteliğini taşımaktadır. Özgen ailesinin diasporik deneyimi anavatanlarından zorla göç etmeyi ifade eden milli bağımsızlık mücadelesinin diğer bir ismiyle Basmacı hareketinin başarıya ulaşamamasıyla başlamıştır.

3.2. Türkiye'ye Yerleşme Süreci: “soyadı olarak “Özgen” yani geldikleri bölgenin ismi veriliyor”

1950 sonrası Türkiye dış politikasında “serbest göçmen” politikası önemli yer tutmaktadır. Serbest göçmen politikası çerçevesinde Türkiye'ye yerleşen göçmenler 19. ve 20. yüzyıllarda zorunlu göçe tabi tutulan Türk ve Müslüman topluluklardır (Zorbay, 2017: 319-320). 1953 yılında çıkartılan “serbest göçmen” vizesi çerçevesinde Pakistan'da bulunan Kırgızlar ortak atalardan gelme kardeşlerinin yurdu olarak gördükleri Türkiye'ye göç etmişlerdir. Türkiye'ye göç eden Kırgızlar arasında ressam Tacigül Özgen Küntüz'un dedesi de bulunmaktadır. Böylece Özgen ailesinin Sovyetler Birliği'nin komünist rejimine karşı verdikleri milli bağımsızlık mücadelesi sonrasında başlayan zorunlu göç hareketi 1954 yılında Türkiye'de son bulmuştur.

Ressam dedesinin Türkiye'ye göç etme nedenini açıklarken onun “*Türk soyluyuz, Müslümanız, aynıyız*” cümlesini aktararak şunları da eklemektedir:

Türk topraklarına girdiklerinde ellerinde elma sepetleriyle kızlar trene çıkmış, “alma (elma) var alma” dediklerinde dedem, “Allah’a şükür bunlar da bizim gibi almaya alma diyor” diyerek gözyaşlarını tutamamış.

Türkiye'ye getirilen göçmenler bakanlığın iskân planına göre yerleştirilmişlerdir: İskan kanununa göre, “Türk soyundan olan ve Türkçe konuşan muhacirler alışık oldukları iş ve iklim koşullarına göre iskân edilecekler ve bunlardan yeni bir köy oluşturulabilecekti.”; “Türk soyundan olan ve anadili Türkçe olan göçebeler, ilgili bakanlıklarca belirlenecek yerlerde toplu ya da dağımik iskân edilebilecekler” (Pınar, 2014: 77). Buna göre, Türkiye'ye serbest göçmen olarak gelen ardından vatandaşlığa kabul edilen Kırgızlar, Ankara, Adana ve Konya gibi çeşitli illerde iskân edilmişlerdir. Yerleşmek için yer seçimi ve soyadı alma karar sürecinde yaşananları Tacigül Özgen Küntüz şu şekilde dile getirmektedir:

Yerleşme sürecinde tavsiye edilen şehirler gezdirilmiş, dedem iklim ve bitki örtüsünü Özgen'e⁷ benzeterek, 24 kişilik ailesiyle Konya'ya yerleşmiş. Hemen vatandaşlık verilmiş ve hatta soyadı olarak “Özgen” yani geldikleri bölgenin ismi veriliyor. İyi da olmuş, çok seviyorum Özgen soyadını. Bu soyadı bizden olacak nesiller asırlar boyu taşıyacaklar.

Özgen ailesi Türkiye'ye göç ettikten sonra yerleşmek için yer seçimi kararı alırken Konya'yı Özgen'e benzeterek seçmiş olmaları anavatanları ile güçlü bağlarını ve köken bölgeye dair aidiyet duygularını sürdürdüklerinin göstergesidir. Ayrıca köken bölgedeki yer isminin soyadı olarak yaşatılması anavatana dair aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Wood ve Waite (2011: 2) aidiyet doğal değil, üretilir, gerçekleştirilir ve sürdürülür dediği gibi Özgen soyadının nesiller boyu kullanılacak olması köken bölgeye karşı aidiyet duygusunu süreğen hale getirmektedir. Bununla birlikte köken bölgedeki yer ismi bir sonraki nesillerin kimlik inşası sürecinde önemli etkisi olmuştur.

3.3. Aidiyet Duygusunun Oluşumu: “Babamla birlikte sevdim Kırgızistan'ı ve âşık oldum Kırgızistan'a.”

Diasporanın en önemli özelliği, insanların kendilerini diaspora grubunun bir parçası olarak kabul etmelerindeki güçlü aidiyet duygusudur (Oktafiani, 2019: 150). Bu noktada Cohen (1997),

---

⁷ Kırgızistan'ın Oş iline bağlı bir ilçedir.

diaspora fikri ile doğan ve yaşayan diasporik göçmenlerin, genellikle dil, din, gelenek veya folklorlarda derinde saklı bir kavram olarak “eski vatana”, her zaman bağlılık içinde olduklarını vurgulamaktadır. Bu bağ kuvvetli ya da zayıf olabilir, belirli bir olay veya tarihsel bir dönemle de ilgili olabilmektedir (Erkayahan, Ödekan, 2008: 23). Birinci nesil göçmenlerin anavatana karşı bağlılık duyguları daha köklüdür. Bu duygular özlem ve hasret şeklinde kendini gösterebilmektedir (Uysal, 2015: 66). Bununla birlikte, birinci nesil diasporik göçmenler anavatana dair aidiyet duygusunun canlılığını hiç kaybetmeden bir sonraki nesillere aktarabilmektedirler (Okçuoğlu, 129; Shami,1995: 86-91).

Bu durumu ressama sorulan “Kırgızistan’la nasıl tanıştınız?” sorusuna verdiği yanıtı görebiliriz: “*babamla tanıştum, orası rüya gibi bir yerdi*”. Bu yanıt üzerine Tacigül Özgen Küntüz’un Kırgızistan hakkında edindiği bilgileri ve bu bilgiler onda ne gibi duygular oluşturduğunu için sorulan soruyu şöyle yanıtlamıştır:

Ben Kırgızistan hakkında en çok babamdan dinledim. Çocukluğundan itibaren Kırgızistan’da neler yaşadıysa hepsini hasretle anlatırdı. Bende merakla dinlerdim. Yaylalarda nasıl oynadıklarını, hangi oyunlar oynadıklarını anlatırdı. Babam anlattıkça gözümde canlandırırdım. Orası rüya gibi bir yerdi. Anlattıkça hasret içinde beraber ağlardık. Çocukluğum ve gençliğim de bu şekilde babamın ve büyüklerimin yaşadıklarını, memleket hasreti kokan acı tatlı hatıralarını dinleyerek geçti.

Diaspora topluluğunun bir üyesi olan babasının anavatan özlemi ve hasreti onu derinden etkilemiştir. Anavatanla ilgili babasından duyduğu hikayeler, anılar ve geçmiş yaşantısı onda köken bölgeye karşı olumlu duyguları uyandırmıştır. Bir yere ait olumlu ve derin duyguların nasıl ortaya çıktığını inceleyen Tuna ve onun “yer sevgisi” kavramı burada görülmektedir. Ona göre bireyin belli bir yere bağlılığı, o yere ait duyguların oluşumunda çok önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle diasporik göçmenlerin çocukları anavatanla ilgili anlatılan hikayelerle büyümektedirler.

Kendisini nereye ait hissettiğini ve aidiyet duyduğu yerin neresi olduğunu öğrenmek amaçlı yöneltilen “Kırgızistan sizin için ne ifade ediyor?” sorusuna yanıtı şu şekilde olmuştur:

Kırgızistan benim anavatanımdır. Bilmediğim ve görmediğim, o yıllarda sınırları bile belli olmayan, haritada sadece Frunze⁸ ismini okuduğum, babamın anlattıklarıyla tanıdığım Kaf Dağ'ının arkasındaki bu ülkeye platonik sevgi duymaya başladım. Babamla birlikte sevdim Kırgızistan'ı ve âşık oldum Kırgızistan'a.

Tacigül Özgen Küntüz'daki Kırgızistan'a karşı beslediği olumlu duygular zamanla köken bölgeyi benimsemesine yol açmış ve ardından anavatana karşı aidiyet duygusunun oluşmasını ve hatta bu duygunun derinleşmesini sağlamıştır. Burada değinilmesi gereken diğer bir önemli nokta, “*Babamla birlikte sevdim Kırgızistan'ı*” sözleridir. Bu durum birinci nesil diasporik göçmenin köken bölgeye karşı güçlü aidiyet duygusunun sonraki nesil üyesine aktarıldığının göstergesidir.

“*Kırgızistan benim anavatanımdır; âşık oldum Kırgızistan'a*” sözlerinden Tacigül Özgen Küntüz'un köken bölgeye karşı güçlü bir aidiyet duygusunun varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda anavatana diasporik göçmenlerin güç aldığı ve tutkuyla bağlı oldukları bir merkez haline gelmiştir (Kanık, 2018: 237).

3.4. Kimlik oluşumu: *Ben her zaman diyorum, ben Kırgız'ım*

Doğdukları bölgeden farklı bölgelere dağılan diasporik göçmenler, geri dönüş isteği taşıyarak anavatana dair aidiyet olgusunu diri tutmuşlardır. Bu nedenle onların anavatana karşı duydukları güçlü aidiyet duygusu özellikle bir sonraki neslin kimlik oluşumu sürecinde özel bir etkiye sahiptir.

Bununla birlikte, geleneksel uygulamalar, anımlar ve ortak anlatılar toplumsal kimliği oluşturan ve pekiştiren etkenlerdir. Anılar, hikayeler, tarihsel olaylar ve tecrübeler grup kimliği içerisinde dönüşerek kimliğin en önemli kısmını oluşturan unsurlardır (Çoban Öztürk, 2015: 156). Dolayısıyla kimlik algısı, ortak inançlar, değerler veya pratikler yoluyla belirli topluluklara aidiyeti gösteren sosyal etkileşimler üzerinde temellenmektedir (SIRC, 2007: 7).

Diasporik göçmen çocuğunun kimlik duygularını ve kendisini ait hissettiği toplumu anlamak için Tacigül Özgen Küntüz'dan kendisini ait hissettiği topluluktan bahsetmesi istenmiş ve kendisini

---

⁸ Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'in eski adıdır. 1919 yılında Kırgızistan'daki Basmacı hareketini bastırmak için Sovyet yönetimi tarafından Kızıl Ordu generali M. Frunze atanmıştır. 1926'da da Kırgızistan'ın başkenti Frunze olarak değiştirilmiştir.

nasıl tanımladığı sorulmuştur. Tacigül Özgen Küntüz kendisini Kırgız olarak tanımlayarak Kırgız toplumuna ait hissettiğini şöyle belirtmiştir:

Ben, babası ve dedesi Kırgızistan'ın Oş-Özgen, annesi Alay bölgesinden olan göçmen bir ailenin çocuğuyum. Ben her zaman diyorum, ben Kırgız'ım, iyi ki bir Kırgız olarak dünyaya gelmişim. İyi ki annem babam Kırgız diyorum.

Ressam kendisini Kırgız olarak tanımlarken, kimlik algısını Kırgızistan kökenli olmak, gelenek ve göreneklerle temellendirmektedir. Ayrıca, görüşme sırasında Kırgız geleneksel motiflerini kıyafetlerinde kullandığını, Kırgız geleneksel kıyafetlerini özel günlerde giydiğini belirtmiştir.

Kırgız kimliğini oluşturan unsurların neler olduğunu anlamak için ressama nasıl bir ortamda büyüdüğünü, ailesinde Kırgız kültürüne ait gelenek ve göreneklerin uygulanıp uygulanmadığı sorulmuştur. Tacigül Özgen Küntüz Türkiye'ye gelen küçük göçmen grupları gelenek, görenek ve dillerini kaybetmemek için genelde birbirlerine yakın bölgelerde yaşadığını ve düğünlerde, cenazeler ve özel günlerde mesafeleri aşıp bir araya gelmeye çalıştıklarını aktarmıştır. Bu anlamda Kırgız gelenek ve göreneklerinin uygulandığı bir ortamda Kırgız kültürüyle içi içe büyüdüğünden bahsederek, şunları dile getirmiştir:

Biz Kırgız kültürüyle büyüdük. Evde Kırgız yemekleri pişirilirdi. Örneğin, dedem vefat ettiğinde doğduğu topraklardan çok uzaktaydı. Ama ata topraklardaki geleneklerin aynısı yapıldı. Ağıtlar yakıldı.

Kırgız gelenek ve göreneklerinin uygulandığı bir ortamda Kırgız kültürüyle iç içe büyüdüğü görülmektedir. Bu anlamda Tacigül Özgen Küntüz'un kimliği Kırgız kültüründen beslenmiştir. Dolayısıyla diaspora deneyimi yaşayan Türkiye doğumlu ressam açısından Kırgız kültürü, kimliğin kaynağı işlevini görmüştür.

3.5. Kimlik ve Aidiyet Duygusunun Sanatsal Yansıması: *Resimlerime bakınca sanki karşımda Kırgızistan dağları varmış, anavatandaymışım gibi hissederim.*

Sanat ile kimlik karşılıklı olarak birbirinden beslenerek birbirini etkileyen ve biçimlendiren bir ilişki içinde olmuştur (Papila, 2007: 177). Sanat kendi araç ve yöntemleriyle bireyin kimliğini ve aidiyet duygusunu dışa yansıtmanın dolaysız ve en etkili ifade etme yollarından biridir.

Tacigül Özgen Küntüz'un "Kırgız Kadın Başlıkları ve Motifleri" koleksiyonundaki eserlerinde gülümseyen, belirgin elmacık kemikli, çekik gözlü güzel Kırgız kızları öne çıkmaktadır. Koleksiyonundaki eserlerin tümünde üç boyut var ve geleneksel Kırgız kadın küpeleri, kolyeleri, yüzükleri ve geleneksel Kırgız kadın başlıklarından çeşitli parçalar kullanmıştır. Bununla birlikte koleksiyondaki eserlerin tümünde Kırgız geleneksel motifleri göze çarpmaktadır.

Görüşmede Tacigül Özgen Küntüz'a koleksiyonunun konusu, koleksiyonun içeriği ve eserlerle ne anlatmak istediği ile ilgili sorular sorulmuştur. "Kırgız Kadın Başlıkları ve Motifleri" koleksiyonu ile Kırgız kültürünü ve tarihini üç boyuta taşıyarak koleksiyonunda yer alan eserlerle anavatani olan Kırgızistan ile kurduğu bağı, gözünde canlandığı anavatani ve onun güzelliklerini, kültürünü ve tarihini güzel Kırgız kızlarıyla karşıya aktarmak istediğini belirtmiştir:

Kırgız kadınları ile ilgili resme başladığımda 2000'lerin başıydı. İlk başta tablo yapmak bana çekici gelmedi. Çünkü Kırgız kültürü, tarihi o kadar eski ve zengin ki, bunu üç boyuta taşımak istedim. Her bir resimde üç boyut vardır, Kırgız geleneksel küpelerini, kolyelerini, yüzüklerini, başlıklarını üç boyut şeklinde uyguluyorum. Desenler renkli ve o kadar canlıdır ki, o kültürü, o hikâyeyi, o tarihi ancak böyle aktarabilirim, anlatabilirim diye düşünüyorum. Resimlerimde hep güzel kızlar, gülümseyen kızlar vardır. Güzellik ve gülümseme ile benim gözümdeki Kırgızistan'ın güzelliğini, zenginliğini anlatmak istiyorum. Resim yaparken hep Kırgız müziklerini dinlerim, o nameler, komuzdan⁹ çıkan sesler beni başka yerlere götürüyor. Resimlerime bakınca karşımda sanki dağlar varmış, Kırgızistan'daymışım gibi hissedirim. Mutlu oluyorum.

Tacigül Özgen Küntüz koleksiyonunda yer alan eserleri ve eserlerindeki her bir ayrıntı ile Kırgız tarihi ve kültürüne atıfta bulunmaktadır. Bu anlamda "Kırgız Kadın Başlıkları ve Motifleri" koleksiyonu ve ifade biçiminin estetiği onun kimliğinin ve aidiyet duygusunun etkisiyle ortaya çıkmıştır. Sanattı kendi kimliğini ve aidiyet duygusunu ifade etme araçlarından biri olarak faydalanmıştır. Diğer taraftan Safran'ın dediği gibi anavatana ve tarihi mirasa sahip çıkmaya çalışmaktadır (Kanık, 2018: 236).

---

⁹ Kırgız milli müzik enstrümanı

Resim 1.

“Kırgız Kadın Başlıkları ve Motifleri” koleksiyonunda yer alan eserleri içerisinde 2012 senesinde yaptığı eserinde aşağıya bakmış nazikçe gülümseyen kızı, mavi gökyüzünü, meyve dalını, avuç içine konan beyaz güvercini ve Kırgız geleneksel motiflerini görmek mümkün. Bu eseriyle ilgili şunları söylemektedir:

Bu resmi 2012’de Kırgızistan’a giderken yapmıştım. O sıralar anavatanımda üst üste yaşanan ihtilaller beni çok üzüyordu. Artık huzur, barış gelsin. İnsanlarımızın yüzü gülsün diye yaptım.

Tacıgül Özgen Küntüz bu eserini anlatırken Kırgızistan’da üst üste yaşanan siyasi olayların (2005 ve 2010) kendisini üzdüğüne vurgu yapmaktadır. Bundan dolayı anavatanında huzur ve barışın olmasını, ülkenin gelişmesini ve Kırgız halkının mutlu olmasını istediği için bu eserini yaratmıştır. Eserinde barış sembolü olan beyaz güvercin, mavi gökyüzü ve meyve dalını kullanmıştır. Bununla birlikte gülümseyen Kırgız kızı ve Kırgız geleneksel motiflerini kullanmıştır. Koleksiyonunu anlatırken belirttiği gibi gülümseyen güzel Kırgız kızı Kırgız kültürünün güzelliğini temsil ederken beyaz güvercin ve mavi gökyüzü Kırgızistan için dilediği barış ve huzuru temsil etmektedir. Bu bağlamda eseriyle ilgili anlattıklarından yola çıkarak Tacigül Özgen Küntüz’un Kırgızistan ile güçlü bir bağ kurduğu görülmektedir.

Resim 2.

Bu eserde geleneksel *şırdak* (keçeden yapılan halı), *bozüy* (çadır), Kırgızistan bayrağı ve kırmızı saçlı renkli gözlü Kırgız kızı dikkat çekmektedir. Tacigül Özgen Küntüz bu eseriyle ilgili şunları anlatmıştır:

Kırgızlar kuzeyden (Yenisey) bugünkü ata topraklarımıza geldiklerinde sarışın ve renkli gözlüymüş, bende resimdeki renkli gözlü sarışın Kırgız kızı ile tarihe gönderme yapmak istedim. Sağda geleneksel Kırgız motifleri, şırdak desenleri, boz üy ve Kırgızistan bayrağı var.

Eski Kırgızlar veya Yenisey Kırgızları uzun boylu, mavi gözlü ve kırmızı saçlı oldukları bilinmektedir. Kırgızlar Yenisey'den göç etmesinin ardından fiziksel özelliklerinde Moğol karışımı meydana gelmiştir. Dolayısıyla Tacigül Özgen Küntüz bu eserinde çizdiği açık tenli ve renkli gözlü Kırgız kızı tarihi yazılarda anlatılan eski Kırgızları temsil etmektedir. Bununla birlikte göçebe hayat süren Kırgızlar kurulumunun ve taşınmasının kolay olması nedeniyle keçeden yapılmış bozüylerde yaşıyorlardı ve bozüyün içi keçeden yapılan şırdak ile döşenirdi. Böylece Tacigül Özgen Küntüz eserinde kullandığı göçebe hayatın temsilcisi olan bozüy, Kırgız kültürünün ayrılmaz bir parçası olan şırdak ve kırmızı saçlı renkli gözlü Kırgız kızı ile Kırgızların tarihi geçmişine atıf yapmaktadır. Ayrıca bozüyde dikilmiş Kırgızistan bayrağı onun Kırgızistan'a karşı duyduğu aidiyet duygusunu ve aidiyet duygusunun canlılığını göstermektedir.

Resim 3.

Bu eserde Kırgız geleneksel eşyalarıyla döşenmiş bozüy içinde Kırgız milli kıyafetlerini giymiş takılarını takmış beşik sallayan bir anne oturmaktadır. Tacigül Özgen Küntüz bu eserini şu sözlerle anlatmaktadır:

Bu resimde annenin sevgisi, merhameti ve kadının gücü var. Dilimizde bir söz var “beşiği sallayan dünyayı sallar.” Anne gelecekteki liderleri yetiştiren en önemli etken. Bozüyün içinde Kırgız geleneksel bir beşik ve sağlıklı bir bebek var. Kırgız motifleri, tumar¹⁰, inci ve mercan kolyeler resmi tamamlıyor. Anne mutlu ve huzurludur.

Resimdeki kadının taktığı beyaz baş örtünün Kırgız kültüründe anlamı bulunmaktadır. Kırgız kültürüne göre evli veya bekâr kadınlar taktıkları baş örtülerinin rengine göre ayırt edilirler. Buna göre evli kadınlar beyaz, bekar kadınlar kırmızı baş örtüsü takarlar. Resimdeki kadının beyaz baş örtü kullanıyor olması onun evli olduğunu ve beşik sallıyor olmasıyla bir anne olduğunu göstermektedir. Böylece eserde Kırgız geleneklerine göre kadının medeni statüsü tüm ayrıntılarıyla verilmiştir. Aynı zamanda eserde Kırgız kültüründe bir çocuğun büyütülmesi, onun geleceğe hazırlanması gibi sorumlulukların hepsi kadına verilmiş olduğu da gösterilmektedir. Özgen Küntüz “beşiği sallayan dünyayı sallar” cümlesiyle Kırgız kadının hem sevgi dolu ve merhametli olduğunu hem de gücünü ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bunların yanı sıra eserdeki

¹⁰ Tumar Kırgız kültüründe ve halk inancında muska. Hastalıkları, kötülükleri ve nazarı uzaklaştırdığına inanırlar.

Kırgız geleneksel eşyalarıyla döşenmiş bozüy ile geçmişte Kırgızların göçebe hayat sürdürdüklerini ve bozüy Kırgız kültürünün ayrılmaz parçası olduğunu ortaya koymaktadır.

Başka topraklarda doğmuş büyümüş olan Tacigül Özgen Küntüz'un bu eseri ile ilgili anlattıklarından ve kullanmak için seçtiği eşyaların ayrıntılarından yola çıkarak onun Kırgız kültürü ile iç içe büyüdüğünü, dolayısıyla Kırgız kültürünün her ayrıntısına kadar bildiğini anlayabiliriz. Dolayısıyla kendisini ait hissettiği Kırgız toplumunun kültürel özellikleri onun bireysel kimliğini etkileyen unsurlar olmuştur.

Tacigül Özgen Küntüz'un "Kırgız Kadın Başlıkları ve Motifleri" koleksiyonunda yer alan eserlerinden bazıları.

Resim 4. Eleçek ve Umut

Resim 5. Eleçek ve Şırdak

Tacigül Özgen Küntüz'un "Kırgız Kadın Başlıkları ve Motifleri" koleksiyonundaki eserlerde Kırgız geleneksel motifleri öne çıktığı görülmektedir. Kırgız motifleri Kırgız kültüründe önemli bir değere sahiptir. Motifleri tarihsel alanda zamanla gelişerek belli geleneksel unsurların etkisiyle de süsleyici kavrama dönüşmüştür. Motiflerin çoğu Kırgız yurdunun doğasını, hayvanlarını, bitkilerini, eşyalarını, sembollerini vb. ifade etme aracıdır. Bu motifler Kırgız kimliğinin ve kültürünün tüm varyantlarını ve biçimlerini temsil etmektedir (Kasieva, 2015: 639). Dolayısıyla motifler bir kültürün somut öğeleridir ve etnik grubun varlığını ortaya koymaktadır.

Tacigül Özgen Küntüz ürettiği eserlerde Kırgız motiflerini yoğun bir şekilde kullanarak kendini tanımlamış ve kimliğini ortaya koymuştur. Eserlerinden onun aidiyet duyduğu toplumu ve o toplumu ve anavatani nasıl yorumladığını anlamak mümkündür.

4. Sonuç

Uzun ve zorlu bir göç sürecinden sonra 1954 yılında Türkiye'ye yerleşen basmacı Parpi Özgen'in ailesi dahil diğer Kırgız göçmenlerinin ortak diasporik deneyiminin kökeni Basmacı hareketine değinmektedir. Diasporik göçmen olan Özgen ailesinin göçü travmatik nedenlerle deneyimlemiş olmaları, onlarda köken bölgeye karşı güçlü bir aidiyet duygusu geliştirmiştir. Zorunlu olarak göç deneyimine katılan Özgen ailesi anavatanlarına geri dönüş isteği taşıyarak anavatana dair aidiyet duygularını diri tutmuşlar ve hatta aidiyet duygusunun canlılığını hiç kaybetmeden bir sonraki nesillere aktarabilmişlerdir. Özgen ailesinin ikinci kuşak üyesi olan Tacigül Özgen Küntüz birinci kuşak aile büyüklerinden anavatanla ilgili dinlediği hikayeler, anılar ve yaşanan olaylar onu derinden etkilemiştir. Ve onların anavatan özlemi ve hasreti Tacigül Özgen Küntüz'da köken bölgeye karşı aidiyet duygusunu oluşturmuştur. Ayrıca köken bölgenin adı soy isim olarak kullanılıyor olması anavatana karşı duyulan aidiyet duygusunu süreğen hale dönüştürmüştür. Bu aidiyet duygusu Tacigül Özgen Küntüz'un kimlik oluşum sürecinde özel bir etkiye sahip olmuştur. Bununla birlikte onun kimlik oluşum sürecindeki diğer etmenler arasında geleneksel uygulamalar, anmalar ve yemekler yer almaktadır. Dolayısıyla Tacigül Özgen Küntüz'un Kırgız kültürüyle iç içe büyümüş olması onun toplumsal kimliğini pekiştirmiştir.

Tacigül Özgen Küntüz sanatı kendi kimliğini ve aidiyet duygusunu yansıtmak için bir araç olarak kullanmıştır. Ürettiği eserlerinde anavatanı ve onun tarihini, kültürünü yorumlamaktadır. Kırgız kimliğinin ve kültürünün tüm varyantlarını ve biçimlerini temsil eden Kırgız geleneksel motiflerini kendi eserlerinde yoğun bir şekilde kullanarak kendi kimliğini ve aidiyet duyduğu toplumu ortaya koymaktadır. Böylece Tacigül Özgen Küntüz kendi kimliğini ve ait olduğu toplumu sanatsal yolla aktarmaktadır.

Günümüzde Pakistan'dan 1982-83 yılları aralığında getirilen Kırgızlar Van'ın Erciş ilçesine bağlı Ulupamir köyünde yaşamaktadırlar. Van Kırgızları diye adlandırılan bu insanlar 1979'da Sovyet Birliği'nin Afganistan'a girmesiyle algıladıkları tehdit üzerine Pamir'den zorunlu olarak Pakistan'a göç etmişler ve ardından 1982-83 yılında Türkiye'ye yerleşmek üzere getirilmişlerdir. Zorunlu göçe tabi olan Vanlı Kırgızların göç etme nedenlerine bakarak diasporik deneyimine sahip göçmenler olduğunu anlamak mümkün. Bu anlamda ikinci ve üçüncü nesil Vanlı Kırgızların Kırgızca'ya hâkim olmaları, düğünlerini Kırgız geleneklerine göre yapmaları, *Kökbörü* oyunu ve diğer at yarış oyunlarını oynamaları ve kadınların günlük hayatta geleneksel kıyafetleri kullanıyor ve geleneksel Kırgız yemeklerini yapıyor olmaları onların Kırgız gelenek ve göreneklerine sarıldıklarının ve bununla birlikte geçmişlerine ve köken bölgeye dair aidiyet duygusu

beslediklerinin göstergesidir. Dolayısıyla Vanlı Kırgızların Türkiye doğumlu ikinci ve üçüncü nesil üyelerinin kimlik algısı ve aidiyet duygusunu anlama noktasında Tacigül Özgen Küntüz'un kimlik algısı ve aidiyet duygusu çerçevesinde ele alınabilecektir.

Kaynaklar

Altıncısova, Z., 2015. “1930-ж. Кыргызстандын Кытайга Эмиграциялык Кыймылы (1930'lar Kırgızistan'ın Çin'e Göç Hareketi)”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (1), ss. 1-12.

Altıncısova, Z., 2017. “Kırgızistan'da Basmacı Hareketiyle İlgili Yeni Bilgiler (1925-1934)”, Bilig, 82, ss. 91-116.

Aydın, S., 2012. “Türkiye'nin Etnik Yapısı”, içinde 1920'den Günümüze: Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim, ed. F. Alpkaya, Phoenix Yayınevi, Ankara, 486s.

Baran, M., 2014. “Pamir Yayla'sından Ulupamir Köyü'ne: Kırgızlarda Sosyo-Kültürel Yaşam ve Mekânın Dili”, Bilig, 68, ss. 43-58.

Castles, S. ve Miller, M. J., 2003. The Age of Migration: International Population Movements in The Modern World, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 423s.

Chiang, Ch. Y., 2010. “Diasporic Theorizing Paradigm on Cultural Identity”, Intercultural Communication Studies XIX, 1, ss. 29-46.

Cohen, R., 1996. “Diasporas and The Nation-State: From Victims to Challenges”, International Affairs, 72 (3), ss. 507-520.

Cohen, R., 1997. Global Diasporas: An Introduction, University of Washington Press, Seattle. 228s.

Çağırkan, B., 2017. “Being Immigrant and The Understanding of Sense of Belonging and Ethnic Identity: The Example of Ahıska Turks”, Istanbul Journal of Sociological Studies, 56 (2), ss. 1-19.

Çoban Öztürk, E., 2015. “Tarih, Travma ve Kimlik: Ermeni Diasporada Kimlik ve Kimliğin Yeni Nesillere Aktarımı”, Ermeni Araştırmaları, 52, ss. 141-167.

Çorotegin, T. ve Moldokasymov, K., 2000. Кыргыздардын жана Кыргызстандын Кыскача Тарыхы (Kırgızların ve Kırgızistan'ın Kıısaca Tarihi), Mektep Yayınları, Bişkek, 160s.

Dıykanbaeva, M., 2014. “1916 Yılındaki Kırgız Millî Mücadelesi: Ürkün”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür ve Eğitim Dergisi, 3 (3), ss. 112-126.

Donuk, A., 1992. “Basmacı Hareketi”, TDV İslam Ansiklopedisi, 107-108, <https://islamansiklopedisi.org.tr/basmaci-hareketi> (21.05.2021).

Erkayahan, Ş. ve Ödekan, A., 2008. “Almanya’da Yeni Nesil Türk Sanatçılar ve Hayali Vatan: Türkiye”, İTÜ Dergisi, 5 (1), ss. 20-30.

Güleç Çolak, S., 2017. “Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (1), ss.13-37.

Hauge, A. L., 2007. “Identity and Place: A Critical Comparison of Three Identity Theories”, HighBeam Research, ss. 1-15.

International Organization of Migration, 2020. “Diasporas”, <https://migrationdataportal.org/themes/diasporas>, (25.02.2021).

Kanık, C., 2018. “Türk Kökenli Göçmenlerin Kimlik Yönelimi”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (1), ss. 227-246.

Kasieva, A., 2015. “Symbolic Analysis and Classification of Kyrgyz Patterns and Ornaments”, Turkish Studies, 10 (4), ss. 637-658.

Kaya, A., 2000. Berlin’deki Küçük İstanbul, Büke Yayınları, İstanbul, 224s.

Kaya, İ., 2007. Müslüman Amerikalılar: Göç, Kimlik ve Entegrasyon, Dipnot Yayınları, Ankara, 162s.

Kazybaev, P., 1996. 1916-жылкы Кыргызстандагы Көтөрүлүш (1916'da Kırgızistan'da Ayaklanma), Kırgızstan Yayınları, Bişkek.

Moldokasymov, K., 1998. Басмачылыкпы Же Улуттук Боштондук Кыймылыбы? (Basmacılık mı yoksa Ulusal Kurtuluş Hareketi mi?), Muras yayınları, Bişkek.

Okçuoğlu, B. A., 2019. “Türkiye’de Çerkes Diasporası: Kimlik İnşası ve Referansları”, Sosyal Araştırmalar Dergisi, 22, ss. 122-156.

Oktafiani, I., 2019. “The Meaning of Diasporic Identity: A Case of Indonesian Community Overseas”, Journal of Indonesian Social Sciences and Humanities, 9 (2), ss. 147-156.

- Özgen, T., 1960. Türkistan'dan Türkiye'ye: Hatıralar, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 72s.
- Özgür, E. M., 2018. "Küresel Göçün Sosyo- Mekânsallığı: Ulusötesi Mekanlar/ Yerelötesi Yerler, Topluluklar ve Kimlikler", Coğrafya Bilimler Dergisi, 16 (1), ss. 1-35.
- Paksoy, H. B., 1991. "Basmachi": Turkistan National Liberation Movement 1916-1930", Academic International Press, 4, ss. 5-20.
- Papila, A., 2007. "Kimliğin Anlatım Aracı Olarak Sanat", Journal of Social Sciences 1 (1), ss. 176-190.
- Peter, M. Z.; Jabbar Peter P. F. ve Catapan, A. H., 2015. "Belonging: Concept, Meaning, and Commitment", US-China Education Review B, 15 (2), ss. 95-101.
- Pınar, M., 2014. "1950-1951 Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler ve Demokrat Parti'nin Göçmen Politikası", Atatürk Araştırmalar Merkezi Dergisi, 89, ss. 61-93.
- Safran, W., 1991. "Diaspora in Modern Societies: Myth of Homeland and Return", Diaspora A Journal of Transnational Studies, 1 (1), ss. 83-99.
- Shami, S., 1995. "Disjuncture in Ethnicity: Negotaiting Circassian Identity in Jordan, Turkey and the Caucasus", New Perspectives on Turkey, 12, ss. 79-95.
- Soltonoev, B., 1993. КЫЗЫЛ КЫРГЫЗ ТАРЫХЫ (Kızıl Kırgız Tarihi), Bişkek, 208s.
- Subanova, A., 2013. "Türkiye'deki Kırgız ve Kazak Kökenli Göçmen Girişimciler Üzerine Bir Alan Araştırması", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgen Küntüz, T., 2017. "Kırgızlar ve Türkiye'ye Göç", G. Cumakunova, I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Kırgız-Türk İlişkileri Sempozyumu, s. 345-349, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Türk Dil Kurumu, 2021, https://sozluk.gov.tr_(12.02.2021).
- Tekin, C., 2018. "Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerin Nedenler (1950-1958)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39, ss. 249-261.
- The Social Issues Research Centre, 2007ç "Belonging", <http://www.sirc.org/publik/belonging.pdf>, (09.04.2021).

Turut, H. ve Özgür, E. M., 2018. “Bir Kente Göçün Hikayesi: Süreçler, Bütünleşme ve Aidiyet”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16 (1), ss. 153-180.

Uysal, A., 2015. “Londra’daki Türklerde Aidiyet ve Mekân İlişkisi”, *Coğrafya Dergisi*, 30, ss. 61-78.

Vertovec, S., 2001. “Transnationalizm and Identity”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27 (4), ss. 573-583.

Wood, N. ve Waite, L., 2011. “Editorial: Scales of Belonging”, *Emotion, Space and Society*, 4 (4), ss. 201-202.

Yaldız, F., 2013. “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, ss. 289-318.

Yavuz, Ş., 2017. “Kırım Tatar Diasporasında Melezleşen Diasporik Kimlik: Eskişehir Kırım Tatar Düğünleri Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları*, 53, ss. 167-187.

Yeşilot, O. ve Özdemir, B., 2021. “Sovyet Arşiv Belgeleri Işığında Basmacı Hareketi”, *Belleten*, 85 (302), ss. 279-309.

Zorbay, T., 2017. “1950’ler Türk Dış Politikasında Göç Meselesi Yugoslavya’dan Türkiye’ye Serbest Göç ve Köprülü/Titoveles İşçesi Örneği”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), ss. 318-335.